

Stiftelsen Ymer-80, en beskrivning, samt polarexpeditionen Ymer-80

Stiftelsen Ymer-80 instiftades i samband med den polarexpedition som isbrytaren Ymer genomförde 1980. Efter att stiftelsen presenterats nedan, redogörs kortfattat för expeditionen.

Redan 1976 bildades en arbetsgrupp "Ymer-79" som skulle planera för en polarexpedition med isbrytaren Ymer. 1979 bildades sedan **Stiftelsen Ymer-80** med avsikt att främja vetenskaplig polarforskning, företrädesvis svensk.

I stiftelsen ingår en ordinarie medlem och en suppleant från vardera Kungliga Örlogsmannasällskapet (KÖMS), Kungliga Vetenskapsakademien (KVA) samt Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi (SSAG). Dessutom inväljs ytterligare två medlemmar av de tidigare nämnda. Stiftelsen har nära samarbete med Polarforskningssekretariatet

Tack vare att vissa medel kvarstod efter genomförd expedition och genom sponsring från främst försvarsindustrier kunde ett kapital byggas upp vars avkastning årligen utdelas till polarforskare. 1983 kunde de första belöningarna delas ut och fram till idag (2020) har 5 303 757 kronor utdelats.

Stipendier ges företrädesvis till yngre forskare för naturvetenskaplig forskning som berör arktiska och antarktiska områden. Dock undantas Fennoskandien och Island. Främst belönas fältarbeten och inga medel utdelas för egen utbildning, konferenser eller kursverksamhet.

Ansökan om bidrag för kommande kalenderår skall vara stiftelsen tillhanda i början av december. En årlig inbjudan delges berörda universitet och organisationer där exakta tider och krav på ansökningar framgår.

Alla inkommande ansökningar behandlas och bedöms under vintern av styrelsen och mellan fem och tio forskare kan årligen belönas. Det totala beloppet årligen för stipendier är cirka 150 000 kr. Besked till samtliga sökanden ges i början av mars.

Polarexpeditionen Ymer-80.

Tanken på en forskningsfärd i Nordenskiöld's kölvatten med en svensk isbrytare väcktes av kommandören Bertil Daggfeldt och framfördes i november 1976 vid hans inträdesanförande i KÖMS. Den föreslogs ske 1979, 100 år efter det att Vega fullbordat Nordostpassagen. Den planerade ruten krävde sovjetiskt tillstånd, men det

”töväder mellan öst och väst” som inträtt i samband med den europeiska säkerhetskonferensen gjorde att man såg positivt på möjligheten att få tillstånd.

Före presentationen av förslaget hade ett flertal underhandskontakter tagits med Sovjetunionen. Professor Hannes Alfvén hade vänner i den sovjetiska vetenskapsakademien och tog kontakt med dessa. Amiral Bengt Lundvall, då chef för Marinen, inbjöd flottamiralen av Sovjetunionen Sergey Gorshkov till Sverige och diskuterade projektet med honom.

Dessutom hade underhandskontakter tagits med två naturliga samarbetspartner, KVA samt SSAG som förvaltar Vegaminnets och ger ut årsboken Ymer.

I nära anslutning till att förslaget presenterats bildades en arbetsgrupp, ”Ymer-79”, vid ett konstituerande möte i Stockholm i december 1976 på Kastellet med deltagande från KÖMS, KVA och SSAG samt Sjöfartsverket. Marinen bemannade isbrytarna vid denna tid, men dessa tillhörde Sjöfartsverket.

Det önskade tillståndet från Sovjetunionen uteblev dock vilket gjorde att rutten fick förändras. Den blev nu i stället i farvattnen kring Spetsbergen mellan Franz Josefs Land och Grönland. Dessutom tvingade man, av tidsskäl, att senarelägga expeditionen ett år. Den sammanföll nu istället med Vegas triumfartade återkomst till Sverige.

Expeditionen genomfördes planenligt och utan olyckshändelser sommaren 1980. Polarforskaren Valter Schytt var expeditionens vetenskaplige ledare och operativ chef var den nu pensionerade amiralen Bengt Lundvall. Ombord medföljde 119 forskare och tekniker och 60 olika forskningsprojekt genomfördes fördelade på i stort sett alla naturvetenskapliga grenar med koppling till Arktis. En tredjedel av forskarna kom från åtta andra länder än Sverige. Besättningen utgjordes av officerare och sjömän från Marinen.

Isbrytaren, som var byggd för Östersjöförhållanden, fick intryckningar i sidor och botten när kontakten med is blev för hård. Framkomligheten var dock överraskande god. Istjockleken hade ett medelvärde på 1,5 m, men norr om Franz Josefs land var isflaken 3 m tjocka. Värdefulla erfarenheter drogs inför byggandet av isbrytaren Oden (operativ 1988) som anpassades och utformades för att klara påfrestningarna vid polarexpeditioner (arktisk klass).

I Ymers kölvatten bildades först KVA:s polarforskningskommitté och därefter, 1984, den statliga myndigheten Polarforskningssekretariatet.